

Felszabadult Színház

A Nehéz Barbara Pécssett

Felszabadult Színháznak hívták azt az avantgárd színházi csoportot, amelyhez Jiri Voskovec és Jan Werich, a két kiugrott jogász 1925-ben csatlakozott. A két szerző közösen írott darabjai, adaptációi, revüi tizenkét éven át az együttes meghatározó produkciói voltak. Ez alatt az idő alatt huszonnégy közös művük született, közülük az utolsó előtti *A Nehéz Barbara*, melyhez (miként több más írásukhoz) Jaroslav Jezek komponált zenét. 1937-ben mutatták be a darabot, melynek bevezetőjében az akkoriban csak V+W-ként emlegetett szerzőpáros (a kéziratot is így szignálták) a következőket írja: „A Felszabadult Színház darabjainak stílusa... egyre inkább közeledik a commedia dell'arte praktikáihoz. Az eleinte csak vázlatos helyzetek és dialógusok közvetlenül a színpadon alakultak ki véglegesen, a Felszabadult Színház odaadó társulatának segítségével.”

A felszabadultság nemcsak a jelenetek bohém játékosságán, a helyzetkomikumok sokszínűségén érződik, hanem a Pécsi Nyári Színház előadásán is. A műsorát ez év nyarán három színházi bemutatóra korlátozó intézmény ezt a zenés komédiát a Pécsi Egyetemi Színpad előbemutatójaként hirdeti. (Hasonlóképpen előbemutató Szakonyi Károly *Mennyei kávéháza* is, mely Galsai Pongrácz alakját idézi meg – ösztől a pécsi Nemzeti Színházban szerepel műsorán.) A harmadik bemutató Kálmán Imre *Csárdáskirálynője*. Ez utóbbinak és *A Nehéz Barbarának* is Bagossy László a rendezője. (Az idei programban táncszínházi, zenei produkciók, valamint a VIII. Nemzetközi Felnőtt Bábfesztivál előadásai kaptak még helyet.)

A felszabadult színház (immár kisbetűvel) ezúttal a tettyei romok által határolt játéktérben születik meg. *A Nehéz Barbara* előadásában a rendező és a társulat a diákszínház legjobb hagyományaiból, az epikus színház eszköztárából, a bohózati kellékekből és – az írók által is emlegetett – commedia dell'arte-sajátosságokból teremt sokszínű, játékos, könnyed és kellemes nyári produkciót. A szellemes színpadi-rendezői ötletekben bővelkedő játék a Pécsi Egyetemi Színpad együttesére épül, kiegészülve a kaposvári színház két tagjával: Spindler Bélával és Krum Ádámmal.

Voskovec és Werich ezzel a darabbal 1937-ben saját 1938-as cseh sorsukat jósolták meg. A mű alcíme: „Történet az eidamiak észre téréséről”, és arról szól, hogy Eidam, ez a piciny városállam, miként próbál ellenállni a hatalmas szomszéd, Iberland tolokodó politikájának. A nagyhatalom provokációt készít elő, ennek eszköze a címben szereplő és a törpeállam területére becsempészett ágyú, a Nehéz Barbara, mely ürügyet kínál a dráma végén az iberlandiaknak arra, hogy megszállják – akarom mondani: felszabadítsák – Eidamot. A cseh szerzőpáros 1938-ban – egy hasonló történelmi helyzetben – Németország ölelő karja elől emigrációba kényszerült. S a testvéri segítségnyújtásnak, illetve a felszabadításnak erről a módjáról nekünk is lehetnek ismereteink és tapasztalataink. A darab fináléjában a „Dávid és Góliát” című songban így énekel erről az összkar: „Góliát jön szalutálva, begyalogol Dávidkába / Bevonulok, kivonulok könnyedén / Ajánlom, hogy légy az enyém, kicsikém / Így forr egybe a két barát / Egyenlőség így vár read, hisz / jó cimborád Góliát!” (Eörsi István fordítása.)

A *Nehéz Barbarában*, ebben a pseudo-középkori tanmesében természetesen nem a jó szándékú kis ország áll szemben a gonosz nagyhatalommal. Eidam velejéig korrupt állam, ahol a polgármester irányításával csak mímelik a demokráciát. A város vezetője egyben a vendéglős is, aki a polgárokkal a maga lőrését itatja; a tanító a gyerekeket nem ismeretekre, hanem lojalításra neveli; a kapitány nem a rendfenntartásban, hanem a nejétől való meghunyászkodásban jeleskedik; a főbíró pedig kulcsszerepet játszik az iberlandi bevonulás előkészítésében: ő az, aki Eidamból támogatja a katonai akciót. Ő képviseli a hatalomban azt a vezetőt, aki ilyen helyzetekben a testvéri segítségért szokott folyamodni. A városi vezetők mellett a szerzők még néhány karaktert villantanak fel (a sajtóba cementet keverő Kristófot, vagy a polgármester cselédjét, aki a tanítóba szerelmes). Az iberlandiakat csak katonák képviselik: Péter ezredes, aki álruhában előkészíti a Nehéz Barbara-akciót, a Százados, a Tizedes és az Ötödös, valamint két zsoldos, akik büntetésképpen kapnak parancsot az ágyúmanőver végrehajtására. Ez a két utóbbi figura a clown szerepét tölti be a játékban. Utolsó, darab végi replikájukban el is hangzik szájukból az elidegenítő hatást jelképező reflexió: „Ez az a hely, ahol a két intellektuális bohóc absztrakt fogalmakkal zsonglörködik.”

A két zsoldos a pécsi előadásban valóban lisztes arccal jelenik meg, s mondhat-

ni főszereplővé lépnek elő a produkcióban. Az ő clownmaszkjuk, fekete keménykalapjuk, nadrágtartós fekete öltözékük mellett az eidamiak harsány színű ruhákban és parókákban jelennek meg. Az előadás látványvilága meszeszerűen élénk: a kulisszák éppúgy, mint a jelmezek. A színeknek ez a harsánysága, erőteljessége és tarkasága képileg fejezi ki azt, amit a szereplők a játékukkal képviselnek. A színészi sokszínűség egyik forrása a szereplők eltérő fokú iskolázottsága, színpadi látványvilága meszeszerű vendégművész mellett a pécsi amatőr-színház néhány „nagy öregje”, az Egyetemi Színpad törzstagjai és egy újabb amatörgárda alkotják a csapatot. A rendező ezt a sokféle képességet végig gondolt és találó szereposztás révén az előadás előnyére tudja fordítani. Aki a mellékszereplők között csak félszeg tud lenni, arra ilyen szerep jut, aki a bambát tudja komikusan eljátszani, annak ez lesz a feladata. Így a „testre szabott” szerepekben az is kedvező benyomást kelt, aki egyébként nehezen birkozóna meg egy karakterformálási feladattal.

A szituációteremtés többnyire körültekintő és pontos, a párkapcsolatok megjelenítését időnként groteszk koreográfia jellemzi. Ilyen az (iberlandi) idegennek felkínálkozó polgármesterné, aki szinte maga alá gyúri a tőle csak a – melltartóból, harisnyakötőből előkerülő – pecsétet igénylő férfit. Hasonló jelenet játszódik le a darab elején az uralkodni vágyó kapitányné és a férje között. Az iberlandi sereg Ötödöse rendezetlen felszérélsben, szökdécselve jelenik meg, miközben maga elé hajtja a színpadi deszkába a gyönyörű művirágot. A két bohóc (illetve zsoldos) összkomfortos útitáskával rendelkezik, melyben nemcsak a fogmosóvízhez szükséges szifon, de teljes étkészlet, ágynemű, kempingszék is található. A képekre tagolt darab különböző helyszíneit egyszerű, de ötletes jelzések különböztetik meg egymástól. Nincs át-díszletezési idő, mert a színpadképváltás vagy egy-egy song idejére esik, vagy a szereplők ki- és belépésük során maguk változtatják meg a jelzéseket. A képek között feliratok tudósítanak a soron következő epizódról, behozott paraván szűkíti le a színpadot az előtérre, ahol a szószámok (az egyéni vagy a páros dalbetétek) elhangoznak.

Jaroslav Jezek könnyed tánczenéjét Hevesi András hangszerelte Papp Zoltán (a pécsi Nemzeti Színház karmestere, ezúttal pianistája) és kiségyüttese számára. A derű, a humor, a játékosság a zenében éppúgy jelen van, mint Bognár József koreográfiájában, Bagossy Levente

Voskovec–Werich: A Nehéz Barbara (Pécsi Nyári Színház). Jelenet az előadásból, középen Krum Adám

díszletének és Tresz Zsuzsa jelmezeinek szín- és formavilágában. A Hosszú Ferenc fordításában elhangzó darabban (melynek dalszövegeit **Eörsi István** magyarította) felszabadult színháznak, felszabadult komédiázásnak lehetünk tanúi. Spindler Béla groteszk, ám kedves rajzát adja az ősz polgármesternek, aki-

ben a paternalizmus mintapéldányát, a nép fölött, annak „öröme” uralkodó (város)-atyát is parodizálja. Stenczer Béla és Juhász László a két zsoldos (illetve clown) szerepében régi, jól összeszokott színpadi partnerekként mutatnak be egy kitűnő kettőst, alkati adottságaik ellenpontját is remekül kihasználva. Beszenzi

Árpád a behódolásra kész, majd a konfrontációra is vállalkozó tanító szerepében új szerepkörben mutatkozik be. Az Egyetemi Színpadtól tavasszal a pécsi Nemzeti Színházba szerződött színész a tartás nélküli (illetve tartását csak aszszonyi zsarolásra elnyerő) férfit játssza el, aki olyan messze jutott a lojalításban, hogy már a tanítványai előtt is nevelés tárgya. Nagy Éva és Lopicz Erika a dévaj feleséget, Dávid Marianna a nem kevésbé határozott cselédet formálja meg. Az nem annyira az előadásnak, mint inkább a darabnak tulajdonítható, hogy *A Nehéz Barbara* nőalakjai nagyon kevésbé különböznek egymástól. A további szereplők – főként összehatásukkal és összejátékukkal – ugyancsak jól illeszkedtek az előadás egészébe.

Az 1989 februárjában a pécsi városi tanács által fennmaradásában megkérdőjelezett, létében fenyegetett Nyári Színház ezen a nyáron – *A Nehéz Barbara* mellett a többi produkciójával is – a szórakoztatásra törekedett. De nemcsak a műsorválasztás, hanem az előadások színvonala is mutatja ennek a vállalkozásnak az igényességét. A műsoron nem érződik, hogy milyen helyi kultúrpolitikai előzményeket követően jött létre ez a program. *A Nehéz Barbara* is úgy hat, mintha lehetőségeiben és feltételeiben is az volna, aminek színpadi hatásában mutatkozik: felszabadult színház.

Jiri Voskovec–Jan Werich: *A Nehéz Barbara* (Pécsi Nyári Színház – Pécsi Egyetemi Színpad)

Fordította: Hosszú Ferenc. A dalszövegeket fordította: **Eörsi István**. Zene: Jaroslav Jezek. Hangszerelte: Hevesi András. Dramaturg: Péter Anna. Díszlet: Bagossy Levente. Jelmez: Tresz Zsuzsanna. Koreográfia: Bognár József. A rendező munkatársa: Nagy Judit. Vezényel: Papp Zoltán. Rendező: Bagossy László.

Szereplők: Spindler Béla, Lopicz Erika, Krum Adám, Nagy Éva, Tóth András, Temesi Zsolt, Beszenzi Árpád, Dávid Marianna, Zengő Ágnes, Hang Gábor, Balatonyi Nándor, Kovács Gábor, Juhász László, Stenczer Béla, Kalamár Beáta, Balázs Zsuzsa, Bagossy Laura, Zábrádi Marianna, Ódor Veronika.

Jelenet A Nehéz Barbarából: középen Spindler Béla (Tóth László felvételei)

